

val igazi műhelyt alkotott és ettől nyugdíjba vonulása után sem szakadt el – tudására, meglátásaira számíthatott a Monarchia irodalmait vizsgáló kutatócsoport éppúgy, mint az interkulturalizmus milyenségéről töprengő kollégák. Ámulatba ejt tudományos horizontjának kiterjedése: nemcsak a marginális irodalmak szisztematizálása terén dolgozott ki alaptételeket, hanem rendkívül alapos filológiai vizsgálatokat végzett a Don Juan-motívum felbukkanásairól is, amire nemcsak irodalmárok, de zenészek is szívesen támaszkodnak.

Vajda György Mihály születésnapjára pusztán apró színfoltokat villant fel egy csodálatra méltó és egyben bátorítást is nyújtó gazdag tudományos pályából. Legyen szabad azonban kitérni pár szóval a tanáregyéniségre is: nem pusztán tudást, de emberi tartást, az alkotás megbecsülését is elleshettük tőle. Feledhetetlen élmény volt látni, amint az egyetemi katedrán, már jóval túl a nyolcvanon, az általa már nem tanított diákokhoz szólva pillanatok alatt visszafiatalodott és magával ragadta a hallgatóit. Erre a varázslatra szükségünk és igényünk van.

Kürtösi Katalin

A hetvenéves Fenyő István köszöntésére

Aki mostanság Fenyő Istvánnal, az MTA Irodalomtudományi Intézetének (társadalombiztosítási és nyugdíjintézeti, de nem szellemi értelemben) ny. tanácsadójával találkozni óhajt, leginkább a nemzeti bibliotéka, az Akadémiai Könyvtár és az alma mater, az Eötvös Könyvtár háromszögében teheti ezt meg, és láthatja, amint jól olvasható, általam mindig is irigylten szép kézírásával a hagyományos írólapokra jegyzetel: a centralistákról szóló monográfiájának második kötetén dolgozik. A kép szinte idilli – az irodalomtörténész és az ember idevezető hét évtizede azonban korántsem volt ilyen.

Az Eötvös Kollégium utolsó évfolyamainak, amelyekhez ő is tartozott, életútja igen csak szétágazott. A belső emigrációtól a kultúrpolitika vezető pozícióig találunk példákat. Az utóbbiakat betöltött akadémikusok, művelődéspolitikusok pályájára – tudománytörténeti értelemben – akár a „tragikus” jelző is illik: munkáikat újraolvasva nem a tehetség ereje csap meg vagy az elitképzés hozadéka nyugoz le, hanem elszomorít a tapasztalat, ahogyan talentumuk, műértésük szinte bekezdésről bekezdésre alárendelődik az ideológia felvállalt követelményeknek. Hatásuk ezért gyakorlatilag – zuhanó idézettségük szemlélteti ezt – véget ért pályájukkal és az uralkodó ideológia letűnésével.

Hogy a most hetven esztendőes Fenyő István nem tartozik közéjük, annak ezúttal kizárólag szakmai okait firtatjuk. A haza és haladás, magyarság és egyetemesség, közösségi költészet és szolidaritás meghirdetett elveit, a „holnapra megforgatjuk az egész világot” hangulatát, a 48-as évforduló aktualizáló lendületét ő is osztotta, ám ehhez az elmúlt másfél évszázad magyar irodalmából más hagyományelemeket (is) keresett és talált, mint a kizárólagosnak hirdetett vonulat. Emberöltővel ezelőtti munkáhipotézise szerint monográfiát tervezett a centralistákról (akkor még divat volt Eötvöst balról bírálni a Dózsa-regény forradalom-modellje miatt), a Nyugat mozgalmáról, és részt kért, kapott kora

irodalmának kritikai rostálásából olyan funkciókban, amelyeket kora biztosíthatott számára kiadói szerkesztőként, kulturális újságíróként, kritikusként az írott sajtóban és a rádióban. Bajza József redivivus gyanánt, hiszen saját korát 1957 után – mint nagyon sokan azok közül is, akik ezt ma tagadják – egy új reformkornak hitte és remélte, amiben a felsorolt értékek (zömüket kötetcímmé is emelte) újra elnyerik jelentőségüket. Vízválasztónak azt a tömör véleménymondást tekinthetjük, amit az 1976-os, Szerdahelyi István és Király István közötti, Révai József értékeléséről szóló vita kapcsán adott, és amely szerint Révai legfőbb tévedése volt, miszerint „nem ismerte fel, hogy demokrácia nélkül a szocializmus üres szólam marad.”

A szaktudós Fenyő Istvánnak megadatott a szintézis lehetősége. Kedves reformkori folyóiratairól fejezeteket írhatott a sajtótörténeti kézikönyv számára, a József Attila-díjas kritikus pedig elkészíthetett két kritikátörténeti kötetet is a nemzeti irodalom azon szakaszáról (az 1817 és 1830, illetve az 1830 és 1842 közötti évekről), amikor kialakultak és rögzültek az irodalmi gyakorlat normái, írott és íratlan szabályai. Olykor bizony a 20. századiaknál élesebb és kíméletlenebb hangnembben.

E sorok írója nem is titkolja némi elfogultságát, mert nem felejteti 1977 júniusának azt a délelőttjét, amikor kandidátusi értekezését védte, és élvezhette a bírálóbizottság elnökének, Fenyő Istvánnak maradéktalan jóindulatát, segítőkészségét. Ma ugyanígy beszél a szakma fiataljairól, kéziratokról, amiket benyújtottak az általa sok szeretettel és utánjárással szerkesztett Irodalomtörténeti Füzetek számára. Első igazi filológiai tette, az Auroráról írott kismonográfia 1955-ben ugyanebben a sorozatban jelent meg. Boldogabb históriájú népeknél ez semmiség – nálunk akár jelkép is lehet. És persze készül a „reformkori Eötvös Kollégium”, a nagybölcességű centralisták, a sokat csúfolt doktrinerek történetének második köteté is – a nagy példázat a magyar értelmiség (mindenkori?) terveiről, reményeiről és kudarcairól.

Jó egészséget, sok családi boldogságot, töretlen munkakedvet mindehhez, kedves Fenyő Tanár Úr!

Kerényi Ferenc

Kókay György hetvenéves

„Hová lépsz most, gondold meg, oh tudós...” avagy „Ment-e a könyvek által a világ elébb?” Kedvem volna így kezdeni, Vörösmartytól elorzott szavakkal, egy képzeletbeli beszélgetést a hetven esztendő Kókay Györggyel. Ha valaki, akkor ő tudna erről érdemlegeset mondani, higgadtan és tényszerűen, bölcs derűvel, egy csipetnyi sóval fűszerezve, ahogy szokta volt annak idején, amikor még szerda délelőttöknél Tarnai Andor intézeti szobájában, a kopott asztalok és leemelhető székkarfiák meghitt világában folyt az eszmecsere életről és irodalomról, múltról és jelenről, szakmáról és politikáról, de főleg és mindenekelőtt: *könyvekről*. Elsárgult hajdaniakról és nyomdászagú frissekről, megjelentekről és megírandókról, készülőkről és megálmódottakról.